

Trei variante tipărite din Predica de consacrare a episcopului Grigore Maior, Viena, 1773

Eva MÂRZA

Universitatea “1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, Facultatea de Istorie și Filologie
“1 Decembrie 1918” University of Alba Iulia, Faculty of History and Philology
11-13 “Nicolae Iorga” Street, Alba Iulia, Romania, tel: +40 258 811412,
Personal e-mail: evamarza@yahoo.com

Three Printed Editions of the Consecration Preaching of Bishop Grigore Maior, Vienna, 1773

The consecration of the Greek-Catholic Bishop, Grigore Maior, which took place in the Chapel of St. Peter from Vienna, in the presence of the empress and her Court, was not just an important political moment for Romanians living in Transylvania, but also a fashionable one. This paper deals with the consecration preaching conducted by the Viennese Abbot, Anton Ruschitzka, entitled *Predigt von der Einigkeit im Christenthume über Johann 17, 20, 21*. Besides the German edition of the preaching, the printer, Josep Kurzböck, who has had long ties with Grigore Maior, e. g. he was a censor of Romanian books printed in this typography, also printed a Slavic-Serbian and a Latin one.

We hope that this research, which approaches the subject from a more bibliological point of view, will shed some light on the social history of 18th century Transylvania, as part of the Habsburg Empire. We consider this event of the consecration of a Romanian Greek-Catholic Bishop in Vienna, as being important to contemporary Romanian historiography.

Keywords: Grigore Maior, Bishop Greek-Catholic, Joseph von Kurzböck, printing house, Vienna

Cercetările legate de istoria tipografiilor românești din Imperiul Habsburgic, implicit ale cărților apărute în acestea, întreprinse în anii trecuți, au contribuit la readucerea în discuție a unui moment important pentru viața bisericească din Transilvania¹. În contextul de față ne raportăm la episodul istoric al consacrării lui Grigore Maior în calitate de episcop al Făgărașului, ceremonia care s-a desfășurat la Viena în anul 1773. Menționăm că atenția noastră se îndreaptă spre o consecință a celebrării, finalizată prin tipărirea predicii solemne ținute cu această ocazie. Abordarea noastră va fi mai mult bibliologică și dorim cu această ocazie să strângem informațiile mai vechi cu cele descoperite mai nou sau chiar să îndreptăm unele în măsura posibilităților.

Legătura între cercetările noastre privitoare la istoria cărților vechi și celebrarea consacrării lui Grigore Maior se face prin personajul, care, posibil, din motive de prietenie sau din alte considerente a tipărit predica ținută în cinstea evenimentului de abatele vienez Anton Ruschitzka². Grigore Maior, după un episod nefast în viața lui - trimiterea pentru neascultare pe viață la mănăstirea din Muncaci și eliberat după șapte ani

de detenție de Iosif al II-lea, a ajuns cenzor, poate și corector la tipograful vienez Joseph von Kurzböck³. La aceste realități se poate adăuga și faptul că Joseph Kurzböck avea în posesie setul de litere chirilice pentru tipărirea cărților “ilirice” de care a fost nevoie și în situația dată, după cum vom dezvălui mai jos. În acest context putea fi ajutat tipograful de viitorul episcop. De aici posibilă relație a lui Grigore Maior cu locul tipării predicii – la Joseph Kurzböck. Cercetările noastre privind activitatea tipografului vienez ne-au intermediat primele informații despre existența variantelor tipărite din predica ținută la solemnitatea consacrării, ele nefăcând, totuși, parte directă din domeniul cărților românești vechi. Consacrarea lui Grigore Maior nu a rămas fără ecou în istoriografia Bisericii, în primul rând al Bisericii unite⁴, fiind însă puține informațiile legate de tipărirea celor patru variante ale predicii în trei limbi⁵. Bibliografia maghiară folosită de noi ca prima sursă a cercetării a oferit fișe cu informații relativ modeste, dar folositoare pentru inițierea studiului⁶.

Foile de titlu originale, în posesia cărora am intrat recent (în forma lor virtuală)⁷, cuprind informații variate

despre eveniment, atmosfera de sărbătoare creată în cinstea episcopului în devenire și în cinstea Bisericii din care făcea parte, de aceea le-am transcris în întregime: *Predigt von der Einigkeit im Christenthume über Johann 17, 20, 21. Gebalten in der kaiserl. koenigl. Hofkapelle, als der hochwuerdigste Bischof von Fogarasch, Gabriel Gregorius Major von Szarvad des heiligen Basilus Ordens, vormals in den orientalischen Sprachen kaiserl. koenigl. Bueherrichter feyerlich eingeweiht worden ist, in Gegenwart Ihrer kaiserl. koenigl. apostol. Majestaet, der Kaiserin, Koenigin, und der allerboechsten Herrschaften, am 4. Maymonate 1773, an welchem die orientalische Kirche das Gedachtniss des heiligen Blutzegen Georgius feyert. Von Anton Ruschitzka, Priester aus dem Priesterhause seiner hofuerstlich. Eminenz, der Hofrath Schwandnerischen Stiftung an der St. Peterskirche und Dechant, in dem erzbischoeflichen Priesterhause der geistlichen Beredsamkeit Lehrer. Wien, gedruckt bey Joseph Kurzboeck, kaiserl. koenigl. illyrisch=und orientalischen Hofbuchdruckern und Buchhaendlern (Anexa nr. 1⁸); Antonii Ruschitzka Presbyteri, Decani Beneficiorum Curatorum Ad. S. Petrum, Archiepiscopalis Sacerdotum Collegii Eloquentiae Sacrae Professoris Sermo De Concordia In Populo Christiano Secundum Joann. 17. 20. 21. Dictus IV Maji Anno Reparatae Salutis 1773. Quo Die Orientalis Ecclesia S. Georgii Martyris Memoriam Celebrat, In Capella Caes. Reg. Aulica, Praesente Augustissima Summisque Princibus, Dum Reverendissimus, Ac Illustrissimus Fogaraschiensis Episcopus Gabriel Gregorius Major De Szarvat, Ordinis S. Basilii, In Orientalibus Nuper Caes. Reg. Librorum Censor, Solenni Ritu Consecraretur. E Germanico Sermone In Latinum Translatus. Viennae, Typis Josephi Kurzboeck, Caes. Reg. Aul. Illyrico-Orient. nec. non. Incl. Inf. Austr. Ordin. Typogr. & Bibliop. 1774. (Anexa nr. 2⁹); adăugăm și cea de a treia variantă în limba slavo-sârba, curioasă în felul ei: *Predika Od Jedinstva U Kerstjanstvu Sverchu Evang. Joan. Pog. 17 red. 20. 21. recsena u Cesaro. Kral. Pridvorskoj Capelli, Na svscanom Posvechienju Visoko-Poschotovanoga Biskupa Fogarashkoga, Gabriela Gergura Majora Od Szarvada, Reda Svetoga Basile, pria u Istocsnima Jezicib Cesarskog-Kraljevskog Knjig' suditelja, Prid Nje Cesarsko-Kraljevskim I Apostolskim Velicanstvom, Cesarice, Kraljice, I Poglavit Gospode, 4. dan Mesece Svibnja 1773. u koi Cerkva Istocsna po Starom Kalendaru uspomenu svetoga Mucsenika Gjurgja obsluxavashe. po Antunu Ruschitzkei Popu iz Duchovnicke kuchie njiove Visoko-Princ. Emin. Vichnika schvanderianskog Dobrocsinstva kod cerkve S. Petru Nadarniku I Decanu, I u Arcibiskupovoj Duhovnikah kuchi svetogskladnogovorenja ucsitelju. Iz Nimacsoga na Illiriciskei Jezik prevedena po Adamu Thadi Blagoevichiu od Valpova, Cesaro – Kraljevskih Dvorskih Deputatih Illiriciske I Sanitaeta Zasada Piscu I Cancelisti. u Bescu Shtampana Kod Josipa Kurzhoka Cesaro-Kraljevskog' Illiricskog' I Istocnog' shtampara I Knjig' Tercxa. (Anexa 3, 4¹⁰). Datele cuprinse în foile de titlu ne obligă să notăm câteva câteva gânduri. Am constatat, în**

primul rând că, toate cele patru variante (3+1) îi acordă episcopului consacrat chiar și cu această ocazie solemnă calitatea de cenzor, ceea ce ne ajută să înțelegem că a fost apreciat în meseria pe care a îndeplinit-o anterior. Există apoi problema traducerii întregului text (54 p.); suntem siguri că prima variantă trebuia să fie realizată în limba germană, având în vedere spațiul german de desfășurare și prezența Curții imperiale la eveniment. Traducător în limba slavo-sârbă este indicat pe ambele foi de titlu, cea chirilică și cea cu alfabet latin, pe când traducerea predicii în limba latină nu a fost semnalată, dar ar putea fi realizată de însuși Grigore Maior¹¹.

Pentru propunerea cât se poate de completă a informațiilor despre această foarte interesantă întreprindere de editare a *Predicilor* în trei limbi și încercând să identificăm alte izvoare utile pentru desfășurarea solemnității, am descoperit un izvor contemporan cu evenimentul. Ziaristul anonim al publicației periodice de la Viena *Allergnädigst-privilegirte Anzeigen aus sämmtlich-kaiserlich-königlichen Erbländern*, 1773¹² a transmis atât știrea mondenă despre solemnitatea care a avut loc în 4 mai 1773 “bey der St. Peterskirche“, în biserica sf. Petru de la Viena, cât și câteva informații pentru cititori, oferind într-o formă prescurtată textul german al predicii apărută în forma completă la tipograful Kurzböck. Despre hirotonie aflăm de aici că a fost celebrată de episcopul unit din Croația Vasile Bojișcovi, iar predica de consacrare, în limba germană a rostit-o abatele Anton Ruschitzka, după cum spun și documentele vremii împreună cu titlurile celor trei variante ale cărții. Folosirea limbii germane a fost consecință firească a faptului că hirotonia s-a desfășurat în prezența împărătesei Maria Tereza, după unele izvoare și al lui Iosif al II-lea și ale altor oficialități de la Curte¹³.

În ce privește data consacrării, s-au vehiculat mai multe variante. Zoltán Tóth a avansat data de 23 august 1773¹⁴ pe când foile de titlu indică data de 4 mai, data convertită în literatura românească și în varianta slavo-sârbă în 23 aprilie după stilul vechi¹⁵. Traducătorul din limba germană în limba slavo-sârbă¹⁶ (numită “illirică” de acesta) Adam Thadi Blagoevici (Adam Tadije Blagojević) menționează și sintagma “po Starom Kalendaru uspomenu svetoga Mucsenika Gjurgja” (după vechiul calendar se pomenește sf. mucenic Gheorghe).

Încercări de identificare ale acestor tipărituri în biblioteci și bibliografii s-au arătat a fi anevoioase. Existența celor trei variante în trei limbi poate fi demonstrată în catalogul mai vechi al bibliotecii Országos Széchényi Könyvtár de la Budapesta¹⁷. Din catalogul consultat rezultă existența tuturor celor trei variante în trei limbi. În prezent se păstrează în bibliotecă

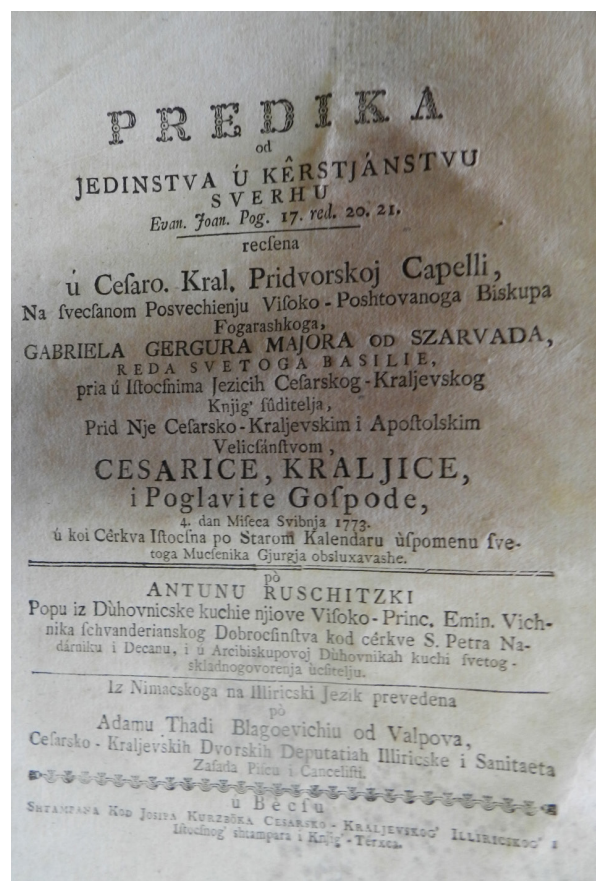
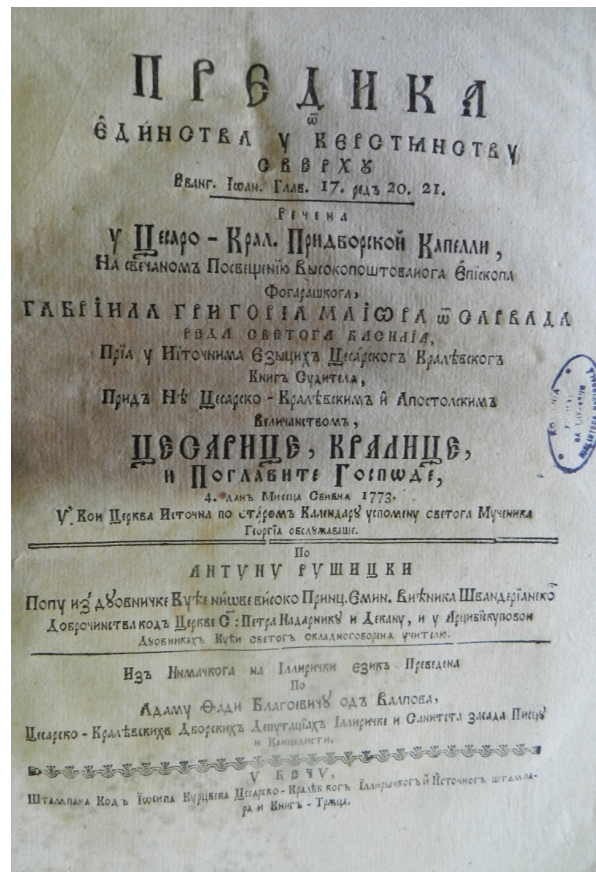

budapestană doar cele două variante în limbile germană și latină¹⁸. Exemplarul în limba slavo-sârbă nu a mai fost găsit. Deosebită este identificarea variantei slave la Alba Iulia în Biblioteca Batthyaneum¹⁹. Sub cota V4 III 6, coll. 2 se află exemplarul slavo-sârb, cel în două alfabet, latin și chirilic tipărite în două coloane paralele și cu două foi de titlu, în alfabet chirilic și cel latin. Urmărirea textului celor două foi de titlu ne-a lămurit asupra complexității informației cuprinse, față de descrierile din fișierele bibliotecilor accesate pe internet (vezi Anexele 3, 4). Trebuie menționat și exemplarul virtual, descoperit pe internet, care se află în posesia Bibliotecii Naționale Cehe de la Praga²⁰. Varianta slavonă este deocamdată singura pe care o avem deocamdată la dispoziție în forma completă, atât la Biblioteca Batthyaneum, cât și virtual de la Praga. Din textul avut astfel la dispoziție am încercat să găsim referiri directe la solemnitate, la consacrarea lui Grigore Maior. Doar pe ultimele pagini autorul predicii îl evocă pe cel sărbătorit, dar fără să-i dea numele, în noua sa calitate de episcop²¹. Pe adresa catalogului Bibliotecii Universitare din Heidelberg am mai găsit menționat un exemplar în limba germană, dar se prezintă doar fișa de catalog, fără posibilitatea accesării cărții²².

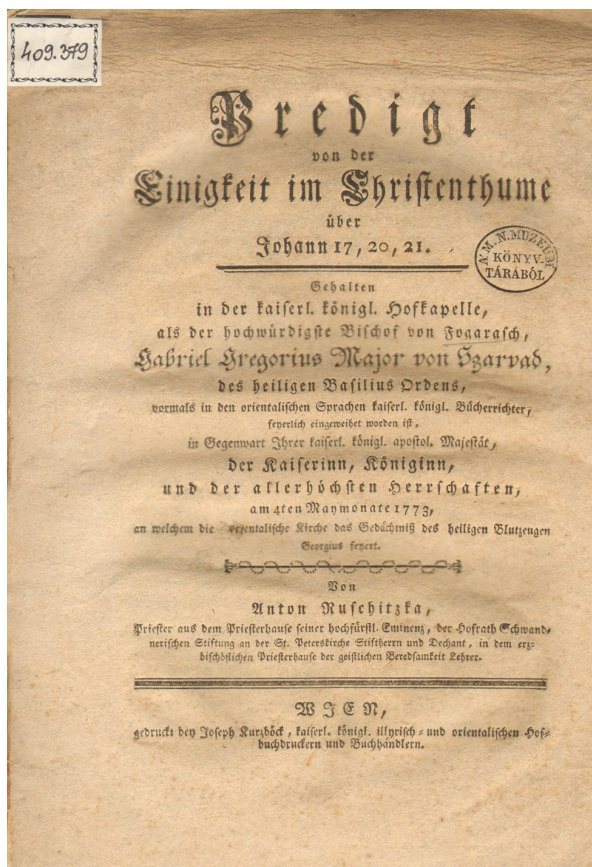
Tipărite în aceeași tipografie de la Viena a lui Joseph Kurzbock, foile de titlu celor trei, de fapt patru variante ale lucrării nu se prezintă ca și traduceri ale aceleași foi de titlu, realitatea se poate urmări și în imaginile anexate. Fișele de lucru din bibliografia de specialitate mai sus enunțată indică pentru toate lucrările anul apariției – 1773. Văzând exemplarele constatăm, că doar pe unul dintre ele, pe cel editat în limba latină impressumul indică anul tipăririi, 1774 și formula “e germanico Sermone în Latinum Translatus”.

Într-adevăr, solemnitatea a avut loc în anul 1773 invocat pe foaia de titlu și în publicația vieneză, dar editorii variantei germane și celei slavone au omis să adauge anul tipăririi, un element obligatoriu din impressumul unei cărți. Totuși, informația publicată de acel autor anonim în *Anzeigen* din iarna anului 1773, este dovada apariției, cel puțin al variantei germane în anul consacrării, 1773. Putem emite ipoteza că traducerea textului din germană în latină și slavonă nu s-a făcut concomitent cu tipărirea predicii în limba germană și astfel pe exemplarul latin apare anul tipăririi 1774. Doar pe textul tradus în limba slavo-sârbă apare și numele traducătorului, poate după consultarea în întregime a variantei latine, vom putea cunoaște și numele traducătorului în latină, dacă el s-a semnat²³. Varianta slavă cu alfabet latin prezintă și o curiozitate lingvistică; pentru exprimarea consoanei č/ci s-a folosit -cs- din ortografie maghiară.

Cercetarea de față o considerăm o mică contribuție la

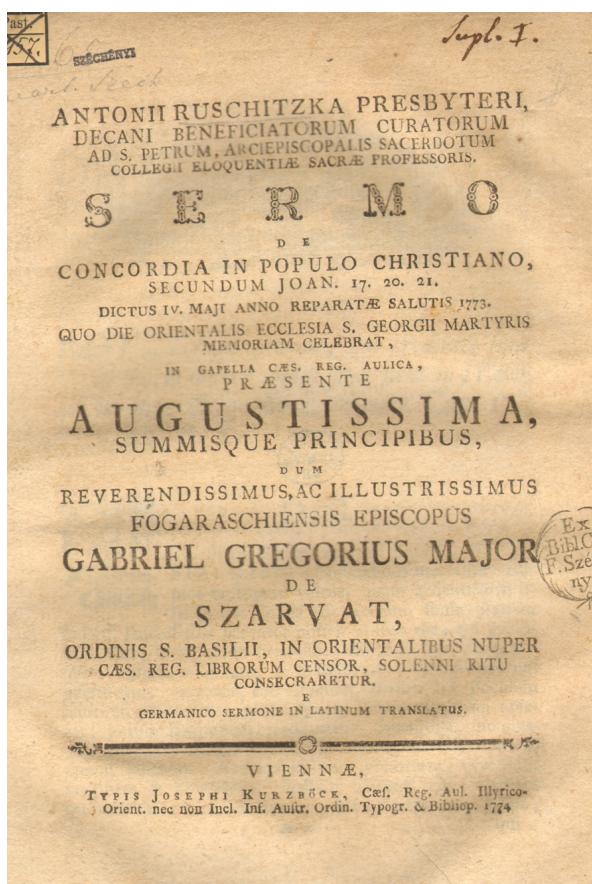

cunoașterea fenomenelor din viața societății transilvănene, parte a Imperiului Habsburgic în secolului Luminilor. Evenimentul important pentru *Biserica Română Unită cu Roma Greco-Catolică*, consacrarea unui episcop român la Viena în prezența Curții nu trebuie neglijat de istoriografia românească. Din cele mai sus relatate rezultă că Grigore Maior, fiind susținut de împărăteasa Maria Tereza a atras atenția lumii bune de la Viena. Datorită prezenței Curții, vienzii au participat la un eveniment important politic, religios, dar și monden în favoarea românilor ardeleni.

Note:

1. Eva Mârza, *Tipograful vienez Joseph Lorenz von Kurzbock și cartea românească veche, vector al identității culturale*, în *Transilvania*, 2013, nr. 5–6, p. 13. Eadem, *Introducere*, în *Cartea românească veche în Imperiul Habsburgic (1691-1830). Recuperarea unei identități culturale*, Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2016, p. 40-41.
2. În unele documente am găsit forma numelui Ruschitzka.
3. Zenovie Pâclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*. Ediție îngrijită de Ioan Timbuș, Galaxia Gutenberg, 2006, p. 463; Gheorghe Gorun, *Cenzorii români de la tipografia din Buda de la începutul secolului al XIX-lea*, Ed. Logos '94, 2002, se află și online: <http://www.rasfoiesc.com/hobby/arta-cultura/CENZORII-ROMANI-DE-LA-TIPOGRAF41.php> (accesat în 26.10.2016)
4. Zenovie Pâclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite*, p. 461-464; Samuil Micu, *Scurtă cunoștință a istoriei românilor*, București, Ed. Științifică, 1963, p. 123-124 ș. a.
5. I. Tóth Zoltán, *Primul secol al naționalismului românesc ardelean 1697-1792*, Ed. Pythagora, 2001, p. 261. Aici autorul menționează doar că s-a tipărit cu “slope cirilice, cât și cu litere latine”, fără să amintească faptul că tipărirea s-a făcut în chiar trei limbi. Posibil să se fi referit la cea de a treia variantă, cea în limba slavă, cu versiunile tipărite în chirilice și cu litere latine. Eva Mârza, *Tipograful vienez Joseph Lorenz von Kurzbock*, p. 15. La momentul inițierii cercetării am consemnat doar existență a două din variante, în limba germană și celei în limba latină. Vezi în *Magyar Könyvészet 1712-1920 Petrik Géza retrospektív bibliografiája és pótlások*, Arcanum Digitéka, 2000, litera R. și la (www.arcanum.hu).
6. Cităm variantă scurtă a fișei din *Bibliografia* lui Géza Petrik: Ruschitzka, Anton. *Predigt von der Einigkeit im Christenthume über Johann 17, 20, 21. Gebalten in der k. k. Hofkapelle, als der hochwürdig. Bischof von Fogarasch, Gabriel Gregorius Major von Szarvad ... am 4. Maymonate 1773.* (4-r. 56 l.) Wien, gedr. bey Jos. Kurzbock. -

Ruschitzka, Anton. *Sermo de concordia in populo christiano secundum Joann. 17. 20. 21. dictus 4. Maii 1773. ... in capella caes. reg. aulica, dum ... Fogaraschiensis episcopus Gabriel Gregorius Major de Szarvat ... solenni ritu consecraretur. - germanico sermone in latinum translatus.* (4-r. 54 l.) Viennae, typis Jos. Kurtzböck. - Ruschitzka, Anton. *Predika od jedinstva u kerstjanstvu sverbu. Evang. Joan. pog. 17. red. 20. 21. Iz nimacskoga na iliriski jezik prevedena po Adamu Tbadi Blagoevichiu od Valpova.* (4-r. 139 l.) U Beksu, 1773. Kod Jos. Kurtzböka.

7. Mulțumesc domnului director al Bibliotecii Academiei de la Budapesta Prof. Dr. Monok István pentru ajutor prețios în identificarea exemplarelor din bibliotecile budapestane.

8. <http://s1.toldacucot.hu/en/download?sid=f0527c96a41f9ce187ca97c20dd97e94> (accesat 28.10.2016).

9. <http://s1.toldacucot.hu/en/download?sid=f0527c96a41f9ce187ca97c20dd97e94> (accesat 28.10.2016).

10. <http://books.google.com> (accesat 28.10.2016). Transcrierea foii de titlu am realizat-o după textul tipărit în alfabet latin. Anexa 3 reprezintă foaia de titlu chirilică, cea de a 4-a reprezintă foaia de titlu după varianta în alfabet latin.

11. La această concluzie am ajuns după discuția cu conf. univ. dr. Laura Stanciu, căreia îi mulțumesc pentru opinie.

12. III. Jahrgang, XLIV. Stück, den 3. Winter. 1773, p. 345. <http://www.univie.ac.at/hungdigi/foswiki/pub/DigiHung/PrivilegirteAnzeigen%gIIIS%FCckXLIV/Image00182.jpg> (accesat 25.10.2016)

13. Din relatările lui Samuil Micu rezultă că a luat parte la solemnitate în calitate de diacon, dar din păcate nu o descrie mai pe larg, cum ne-am dori-o noi. După spusele lui “toate s-au făcut grecește”, secvența pe care nu ne-o putem explica altfel decât prin ipoteza conform căreia datorită prezenței episcopului unit din Croația, slujba de consacrare s-ar fi desfășurat după ritual răsăritean. Vezi la Samuil Micu, *Scurtă cunoștință*, p. 123. Zenovie Pâclișanu în *Istoria Bisericii Române Unite*, la p. 463 citează procesele verbale ale unei conferințe convocate de Maria Tereza în același timp cu consacrarea episcopului și în acest context aflăm că la evenimentul de la Viena au luat parte și ardelenii: cântăreți români, dar și Silvestru Caliani, Ignatie Darabant, Samuil Micu Clain, Augustin Körösi de la Blaj.

14. Tóth Zoltán, *Primul secol*, p. 261.

15. Vezi și la Zenovie Pâclișanu în *Istoria Bisericii Române Unite*, la p. 463.

16. Mulțumim domnului prof. univ. dr. Milodrag Milin pentru identificarea limbii.

17. *Catalogus Bibliothecae Hungaricae Nationalis Széchenyiana. Tom I Scriptorum Hungarorum et Rerum Hungaricarum [...]. Supplementum.* T. A-Z. Posenii, Typis Belnaianis, 1803, p. 483-484.

18. Descrierea exemplarelor se află în catalogul bibliotecii la adresa: <http://nektar.oszke.hu/hu/manifestation/3435291> și <http://nektar.oszke.hu/hu/manifestation/3454319> (accesat 25.10.2016).

nektar.oszke.hu/hu/manifestation/3454319 (accesat 25.10.2016).

19. Informația primară a acestei cercetări se datorează fișelor de lucru din arhiva personală a lui Iacob Mârza.

20. Un alt exemplar, scanat în întregime l-am identificat la adresa de la <http://books.google.com>, care indică un proveniența din Národní knihovna České Republiky Historické fondy de la Praga (Biblioteca Națională a Cehiei Fonduri istorice) cu cota 34 B 235.

21. Ruschitzka, Anton, *Predika od jedinstva u kerstjanstvu sverbu*, p. 138-139.

22. <http://katalog.ub.uni-beidelberg.de/cgi-bin/titel.cgi?katkey=67142034> (accesat în 20.10.2016).

23. Mai sus l-am considerat ipotetic drept autor al traducerii pe însuși Grigore Maior.

Bibliography:

Catalogus Bibliothecae Hungaricae Nationalis Széchenyiana. Tom I Scriptorum Hungarorum et Rerum Hungaricarum [...]. Supplementum. T. A-Z. Posenii, Typis Belnaianis, 1803.

Gorun, Gheorghe. *Cenzorii români de la tipografia din Buda de la începutul secolului al XIX-lea* [Romanian censors from the printing house in Buda from the early nineteenth century]. Ed. Logos '94, 2002. Online: <http://www.rasfoiesc.com/bobby/arta-cultura/CENZORII-ROMANI-DE-LA-TIPOGRAF41.php>

Magyar Könyvészet 1712-1920 Petrik Géza retrospektív bibliográfiája és pótlások, Arcanum Digitéka, 2000.

Mârza, Eva. *Tipograful vienez Joseph Lorenz von Kurzböck și cartea românească veche, vector al identității culturale* [Viennese typographer Joseph Lorenz von Kurzböck and old Romanian book, vector of cultural identity]. În *Transilvania*, 2013, nr. 5-6, p. 13.

Mârza, Eva. *Introducere, în Cartea românească veche în Imperiul Habsburgic (1691-1830). Recuperarea unei identități culturale* [Old Romanian Book in the Habsburg Empire (1691-1830). Recovery of a cultural identity]. Cluj-Napoca, Ed. Mega, 2016, p. 40-41.

Micu, Samuil. *Scurtă cunoștință a istoriei românilor* [Brief knowledge of history Romanians]. București, Ed. Științifică, 1963.

Pâclișanu, Zenovie. *Istoria Bisericii Române Unite* [United Romanian Church history]. Ediție îngrijită de Ioan Timbuș, Galaxia Gutenberg, 2006.

Tóth, Zoltán I. *Primul secol al naționalismului românesc ardelen 1697-1792* [First century of Transylvanian Romanian nationalism 1697-1792]. Ed. Pythagora, 2001.